

GRÁGÁS AND ORALITY: THE OLDEST FRAGMENT

Christopher Sanders
Den arnamagnæanske kommissions ordbog
København

The texts that follow this short introduction will form the background for a discussion of the "orality" of the surviving Grágás texts. Not long ago two almost opposite views were presented (Foote 1977 and Naumann 1979), and recently doubts have been expressed as to the relevance of the problem (Jacoby 1986 and Sveinbjörn Rafnsson 1990).

We are fortunate in having an early fragment of two leaves of a Grágás text, AM 315 d fol from ca. 1150-1175, so this can be compared with the major texts: Konungsbók from ca. 1250 and Staðarhólsbók ca. 1260-1270. My paper will investigate the complex manuscript tradition of Grágás and its relation to the oral forms of the law texts. I will also consider the extent to which the evidence of Grágás may prove relevant to the history of other Old Icelandic texts.

Notes on the presentation of the texts:

1. The texts are copied directly from Vilhjálmur Finsen's editions (see bibliography) with a number of typographical changes. No systematic attempt has been made to check his texts against the manuscripts.
2. The extent of the dotted lines representing illegible passages in the fragment is always an approximation; it neither reproduces Finsen's estimations nor corresponds in any serious way to the physical state of the vellum, the first folio of which now seems to be illegible.
3. Because of the patchwork-like nature of the texts, especially that in Staðarhólsbók, it is sometimes difficult to decide what corresponds to what in the three versions, and there may be room for disagreement. As always, the pioneer work is Finsen's.
4. For convenience, the text is arbitrarily divided into 19 text units, numbered in each column.
5. Technology: a Bitstream Baskerville font adapted by Sarah May Anderson on the basis of the Copenhagen Arnarnagnæan 8-bit standard for diplomatic Old Norse texts executed on a Hewlett-Packard LaserJet II in NotaBene.
6. God læsning!

Staðarhólsbók
(AM 343 fol)
(Finsen 1879 = GrgII 410
[§ 389])

The oldest fragment
(AM 315d fol)
(Finsen 1852 = GrgIb 219)

Konungsbók
(Gks 1157 fol)
(Finsen 1852 = GrgIb 76
[§ 172])

land brigrþar þota

land brigrða þattr

1.
Ef ungom mane tōmiz land at
erfð eða gjof. oc sele
fiarvarðveizlo maðr hans
abraut. oc a hann brigrð til þes
landz. Ef maðr vex upp til
landz brigrðar. þa scal hann
hefia [41 I] up er hann er xvi.
vetra gamall. Nu ahan fleiri
lond at brigrða en eitt. þa scal
han brigrða land a sumre undz
oll eru brigrð. nema han vile
fleire brigrða. oc fyrniz þa eigi
brigrðin. Nu hefr han siðar upp
eða lætr hann á mille verða.
þa scal hann brigt hafa öll þau
er hann hycr sumar þat er
hann er aðr tuitogr ef hann er
her alande alen oc upp föddr.

2.
Ef sa maðr er erlendis er lanz
brigrð tōmiz út her. oc kemr
hann út fulltiðe. þa scal hann
upp hefia brigrðena er hann
hefir vetr verit út her et
siparsta. enda er rétt at hann
hefe upp þat sumar er hann
kemr út ef hann vill. ef hann
kemz til þings sua snemma at

1.
Pat [es] melt ef vngom
[manne] tōmesk land
gjof ok selr [fiarvarþveizlo
maþr]
..... Ef maðr [vex upp] til
land[s brigrþar] es
hann es .. v[e]t[ra] gamall.
[Nv] a [hann] flei[re]
..... en eit þa scal hann
[brigrþa] land a sumre
ero brigrþ
fleire ... [brigrþa]
.....hefr þa upp
brigrþ
hann brigt hafa avll þav es
hann hylggr[er] sumar þ[at]
..... aþr [tuitu]gr ef hann es
her alande alen oc up [föð]dr.

2.
[Ef sa maþr es erlendis] es
[lands brigrþ] tōmesk ut her ok
kōmr
brigrþena of vetr
veret ut her et siparst[a]
..... at h
sumar es hann kōmr ut ef
[220]
.....

1.
Pat er mælt þar er maðr vex
upp til landz brigrðar þa scal
hann hefia upp er hann er xvi.
vetra gamall. Nu a hann fleiri
lönd at brigrða en eitt. þa scal
brigrða land asumri til þess er
oll ero brigrð. nema hann vili
fleire sex brigrða. Nu hefr hann
siþar upp eða lætr a milli
verþa. þa scal hann brigrð hafa
sumar þat eptir er hann er
.xx. aðr. Onyt er brigrð hans þa
oc a hann ecki til mal siðan.

2.
[79.21 = § 173] Ef tōmiz landz
brigrð þeim manne er erlendis
er. þa scal hann uphefia er
hann hevir vm vetr verit ut
her et siðarsta enda er rétt at
hann hefi upp þat sumar er
hann kōmr ut ef han vill.
Hann scal sva fara at allri
landzbrigrð sine sem sa maðr er

39 hann ma lysa til brigðar of
landet at þinglausnum. Han
scal sva fara at allre landz
42 brigð sine. sem sa maðr er her
vex upp til landz brigðar.
nema þat at hann scal eigi lata
a millre verða.¹

45 3.
[411.18 = § 389] Sa maðr er
land vill brigða scal ganga til
48 logbergs oc nefna ser vatta .ii.
eða fleire. nefne ec i þat vätte
scal hann queða at ec lyse
51 ahönd honum. oc nefna hann.
til brigðar of land þat er hann
kemir ser. oc queða a
54 landet<.> tel ec mer land þat
oc hefcát selt. ne gefet. ne
golldet siz ec toc at erfð eptir
57 frænda min. oc nefna þan. lyse
ec löglysenge til socnar anát
sumar i heyrandá hlióðe at
60 logberge. oc til þes fiorþungs
doms er land er i fiorþungi. oc
63 lysa sva at lögsogu maðr heyri.
En lögsogu [412] maðr er
scylðr at segia möðum til at
66 lögbergi.

69 4.
+

.....
[Hann scal sva] fara at alre
landzbrigð
.....
..... [nem]a þat at hann scal
eigi lata a mipli verða.

3.
[Sa] maðr es land
..... scal ganga til logb ok
nefna vatta .ii. eða fleire. nefne
.....
.....
brigðar of land þat es hann
kennir
.....
ok
.....
..... [ep]ter frænda m
.....
..... [No.] lysek log lysingo til
soknar an[at]
hlió[þe] ... log berge oc til þes
fiorþungs doms es land
..... [log] sogo [maðr]
heyre. En lögsogu [maðr] es
skyldr at

4.
²ma hins lyri (?).....k
etti..... til þess ilogretto þa

her vex upp til landz brigðar
nema hann scal eigi a meðal
láta.

3.
[76.10 = § 172] Hann scal lysa
at logbergi til brigðar vñ land
þat er hann vill brigða. oc
queða alandit oc nefna þan
man er hann brigðir landit<.>
hann scal lysa til sócnar anát
sumar. oc til þess fiorþungs
doms er landit er i. Sua scal
hann lysa at logbergi at
lögsogu maðr heyri. en lögsögo
maðr er scylðr at segia
monnom lög til.

4.
+

¹ Hereafter a minor interpolation of 5 lines = Finsén 1879: 411.14 - 411.18.

² Finsén 1852 (GrgIb): "Det følgende indtil þes a brigðanden [section 5. below] synes intet tilsvarende at have i de andre Skindböger."

72
75
78
81
84
87
90
93
96
99
102
105

5.
Þes a brigþanden oc kost er
verianden er þar. at spyria
hann með vatta. huart sa kenir
ser land þat er hann vill
brigða. oc huart hann hefir
eignar lyrit fyrir lande þui eða
eige. Nu kemir hann eigi ser
land. þa er honum scyldt at
segia hueriom hann hevir sellt.
Ef han gör eigi segia eða lygr
tíl eða suarar engo þa er han
er með vatta spurðr. oc sva a
hverngi veg er hann villir
landz brigð firir mane. oc verðr
þat allt honum fiorbavgs
garðr. þat er stefno söc oc scal
queðia tíl heimilis bua .ix.
aþingi þes er sottr er. Nu hycr
brigðanden þat at hann segi
anat tíl en er. þa scal hann lysa
þeim a hendr er hann hycr at
eignar lyrit hafi véllavst fyrir
landino. Ef þat land hefir at
sölum faret þa er scylldr hverr
þeirra mana er þat land hefir
átt siðan er fiar varðveizlo

es logsogo maþr es þar
..... cost at..... of land oc
queða a huar þat es
.....gena.
En log sogo maþr scal
..... þar at Ef
verianden es þar þa
..... matto
..... allr.

5.
Þes a brigþanden [oc cost at]
spyria
huart ... kenn[e] s[er].....
[e]þ[a] e.....
eignar l[yr]it fyrir.....
..... s[c]ylt at segia hu[eriom]
.....sel[t]i
.....
.....
.....
.....
sen(?) þat v[arðar] scog [gang]
.....
[Iv] es hann hygr at eignar
lyrit [hafe] vellavst fyrir [221]
lande. Skyldr es hve[rr] þeirra
manna es þat land he[fi]r att at]
stefna sinom heimildar mane
tíl heimildar oc tíl þes þings es
hann brigþer landet. þat es ok
rett at [h]uer[r] þeirra stefne
es spyk at hinn hevir lyst tíl

5.
Sa er landit brigðir acost at
spyria með vatta hvart hin kemir
ser land þat eða eigi oc hafi
lyrito fyrir er hann vill brigða.
Nu kemir sa eigi ser landit þa
er þeim scyldt at segia hueriom
hann hevir sellt. Nu hycr sa er
landit brigðir at hin segi
honom anat tíl en er. þa scal
hann lysa þeim ahendr er
hann hycr at lyrito [77] hafe
vel laust fyrir landino. Ef maðr
villir landz brigð fyrir manne
oc varðar þat fiorbavgs garð.
þat er stefno söc enda scal
queðia .ix. bva tíl aþingi.
scyldr er hver þeirra manna er
þat land hevir átt. at stefna
sinom heimildar manne tíl
heimildar tíl þess þings er hin
brigðir landit. þat er rétt at
huerr þeirra stefne er spyk at
hin hevir lyst tíl brigðar vm
landit enda er rétt at maðr
beiðe man heimildar.

108 maðr ens unga man selde
land. at stefna sinom heimildar
111 maðr til heimildar oc til þes
þings er hann brigðer landet.
enda er rétt at maðr kveþi
114 man heimildar.³

117 6.
[413.26 = § 389] Brigðanden
[414] scal oc lysa þat sumar til
landz brigðar þa soc er hann
lyste fyra sumar at
120 þinglausnum<.> lysa þar til
doms. Sþan scal hann queðia
bua .ix. aþinge þa er næstir
123 ero lande þui at bera of þat
hvert faþir hans ætte land þat
a deyiande dege sinom eða
126 eigi. eða sa maðr er hann toc
arf eptir. oc nefna þa oc sva
landet. En ef þat ber quiðr at
129 sa maðr ætte land þat a
deyianda dege. er hann toc arf
eptir. þa a at døma honom
132 landet. nema hann gete log
vörn fyr sic er varðueitte fe
ens unga manz. Sa maðr scal
135 queþia ser biargquibar .v. bua
yr socnar quið þa er næstir
bua landeno. at bera of þat
138 hvart <skuldir gengo i land þat
eða eigi eða voro omagar a feno
sva at instøðan mundi þuerra
eða eigi. Ef þat berr i hag honom

brigþar of landet. enda es rett
at maðr queþe man heimildar.

6.
Brigþanden scal oc lysa þat
sumar es hann brigþer landet
þa sok es hann lyste et fyrra
sumar. lysa þar þa til doms.
Sþan scal hann queþia ix. bva
aþingi þa es nest ero lande þui
at bera of þat huart hans faþer
ette þat land adevi[anda de]ge
sinum eþa eigi. eþa sa maþr es
hann tok arf efter. ok nefna
þan ok sua [landet.] En ef þat
berr quiþr at sa ette þa landet
es hann tok arf efter. þa a at
døma [hon]om land nema
hinn gete logvorn fyr sik es
varþveit[te] fe ens unga mans].
Sa maðr scal queþia ser
biargquibar .v. bva ör þeim
soknar [qui]þ þa es [næster]
bua landeno at bera of þat
huart skuldir gengo i land þat
eþa eigi eþa voro omagar a
feno sua at instøþan mynde
þuerra eþa eigi. Ef þat berr i
hag honom. þa scal
brigþanden queþia v. bva ena

6.
Hann scal þat sumar er hann
brigðir landit þa søc lysa lög
lysing er hann lysti et fyrra
sumar. til landz brigðar. oc
lysa þar til doms. hann scal
queðia ix. bva þa er lande þvi
ero næstir er hann brigðir
hvert faðir hans átte þat land a
deyianda degi eða eigi eða sa
maðr er hann toc arf eptir oc
queþa a manin oc nefna. Ef þat
ber bva quiþr at sa ætti landit a
deyianda degi er hann toc arf
eptir þá a honum at døma
landit. nema hin geti logvörn
fyrir sec. Sa scal queðia
heimilis bva sina .v. hvárt
sculdir gengo ilandit sva at
instøðe mundi þuerra. ens
unga manz. eða omagar væri a
feno eða eigi oc berr þat quiðr
at sculdir gengi i landit. þa a
hin queðia bva vm þat hvart
þar com fullr eyrir i gegn eða
eigi. Nu ber þat quiðr at eigi
com fullr eyrir fullom i gegn.

³ Hereafter a major interpolation; Finsen 1879: "[412.17] - 413.26 ... findes ikke i andre Membraner; jfr. tiidels foregaaende Citat."

144 þa scal brigðandinn queðia .v. bua
 þina sömo um þat hvart >⁴ þar
 com <fullr eyrir fullum ígegn.
 Nu berr þat quiðr at eigi com >⁵
 fullr eyrir fullum ígegn. þa á
 147 verianden at beiþa eno somo
 bua .v. at bera of þat <hvart
 landit var selt sem hann matti
 150 dyrst eða eigi. Nu berr þat quiðr
 at hann selði sem hann matti dyrst
 þa heldr hann landino nema hinn
 153 þreyti meirr. Þa scal brigðandinn
 queðia quiðar >⁶ hvart honom
 156 vøre betra til fiar at selt vøre
 sva eða oselt. Nu ber þat quiðr
 at honom vøre betra til fiar at
 159 sælt vøre sva en ó [415] sælt.
 þa scal han queðia þa þes
 quiðar anars. hvart leigo bol
 162 vøre til at selia eða í tok í anara
 mana londom svat þo mætte
 haldasc aurar í aðalboleno eða
 165 instöþa þot þat vøre ósælt. Nu
 ber þat quiðr at honom væri
 betra til fiar at selt vøre sva
 en oselt. þa scal hann queðia
 168 þa þes quiþar anars. hvart
 leigu bol <væri til at selia >⁷
 eða í tok í anara mana lönd sva

so[mo]. [hvart þar com
 fullr] eyrer fullum ígegn eða
 eigi. Nu berr þat quiþr
 at.....

 ena somo bua at bera
 of þat hvart land vas se[lt] sem
 dyrst matte koma eða eigi. Ef
 þat [berr quiþr] at hin selde
 [sem hann] matte dyrst þa
 heldr hann landeno nema
 hinn þreyte meirr. Þa scal
 brigðanden queþia of þat
 [quiþar] huart honom vere
 betra til fiar at selt vere sua
 sem es eða oselt. Nu ber þat
 quiþr at honom vere betra. til
 fiar at selt vøre. þa scal hann
 queþia þes anars huart leigo
 bol vere til at selia eða itök í
 anara [manna] lönd sua at þo
 [mæt]te avrar haldas[c] [222] í
 apal boleno eða inst[ø]þ[a] þo
 þat vere oselt. Nu berr þat
 quiþr at til voro leigo bol eða
 itök í avnor lönd sua at þ[ø]rf
 yni ef þav væri fyr seild. ok
 brigþesk þa landet. en eigi
 ellegar.

þa scal sa queðia quiðar vm
 þat hvart landit var selt sem
 hann mætti dyrst eða eigi. Nu
 ber þat quiðr at hann selde
 sem hann matte dyrst. þa
 heldr hann landeno. Nu scal
 sa er land brigðir queðia
 quiðar hvart honom væri
 betra til fiar *at⁸ selt væri sva
 sem er eða eigi. Nu ber þat
 quiðr at honom se betra til fiar
 at selt se en eigi. þa queþr
 hann þess quiðar. hvart leigo
 bol væri til at selia fyr eða itök
 í anara manna löndum eða eigi
 sva at þo [78] mætti halldaz
 avrar í apalbólino. eða instöþi
 þótt þat væri oselt. Nu ber þat
 quiðr at til væri leigo lönd eða
 itök at selia fyr þa brigðiz
 landit en ellegar eigi. Leigo
 bol scal fyr selia ef fylgia eða
 sva itök í anara manna lönd en
 siþan aðalbólit ef sculldir
 ganga í.

⁴ Finsen 1879 supplies the passage from the fragment AM 315 d (and Konungsbók) "som udentviul ved Uagtsomhed udeladte" on the grounds of haplography: oflum þat hvárt lines 137 + 143.

⁵ Finsen 1879 also supplies this passage from AM 315 d + Konungsbók; omission apparently occurred on account of haplography: kom lines 144 + 145.

⁶ Added in Finsen 1879; again there is haplography: hvárt 148 + 154.

⁷ Also added in Finsen 1879 "som udentviul ved Uagtsomhed udeladte."

⁸ Ms. en; ed. emend. (Finsen 1852 (Crg1b)).

171 at þorf vine. ef þau væri fyr
 174 selld.⁹ oc brigþiz þa land en
 eigi elligar. Ef þat land var eigi
 177 sellt sem hann matte dyrst. eþa
 gengo eigi sculdir í land. sua
 sem nu var tint. eða voro til
 leigo bol. eða i tōc at selia til
 180 sculda eða omaga. þa brigþr
 landet. oc scal dōma þeim
 183 brigð. Ef fleiri men hafa átt
 landet en .i. oc hevir at solum
 faret. þa scal hverr þeirra lata
 186 bera kaups vatta sina. þa er
 þeir hafa heiman quadda at
 dome. eða bua ef þeim villaz
 vattar.¹⁰

189 7.
 [417.17 = § 389] þeim man
 verðr fiðr bavgs garðr er fyrstr
 192 selde land þat er brigðez við
 þan er fyrstr keypte. oc sva við
 en unga man. þat er stefno soc
 195 til ens þriðia þings. oc scal
 quæðia til .ix. heimilis bua a
 þingi þes er sótt er. Ef maðr
 198 keypte viss vitande land þat er
 hann vise brigðar

Ef land vas eigi selt sem dyrst
 matte eþa gengo eigi skvildir i
 land sem nu vas tint. eþa voro
 til leigo bol eþa itok i land at
 selia til skvilda eþa omaga. þa
 brigðesk landet. ok scal dōma
 þeim es brigðe. Ef fleire hafa
 at landet en ein ok hef[er] at
 solom faret. þa scal hver þeirra
 lata bera kaups vatta sina þa es
 <þeir> hafa heim[an] at
 dome eþa bua ef vatt[ar].

7.
 [Þeim varþar fiorbavgs garþ
 es] fyrst selð
 man.

Ef maþr key[pte] ... and viss
 ... brigþ
 man.

Þat er mælt. ef eigi var landit
 selt sem hann matti dýrst eða
 gengo þar eigi sculdir iland
 þa brigðiz landit oc scal þeim
 dōma er brigði. Ef fleire menn
 hafa átt landit oc hevir at
 solum farit. þa scal huerr
 þeirra lata bera capvs vatta
 sina þa er þeir hafa heiman
 quadda at domi eða bva ef
 þeim villaz vattar.

7.
 Þeim varðar fiorbavgs garð er
 fyrst selde landit við þan er
 keypti at honom oc sva við in
 vnga man. Ef sa keypti viss
 vitande þat land er hann visse
 brigða

⁹ Finsén 1879: "Denne sætning er en Gjenlægelse af det Foregaaende, ..."

¹⁰ Again here a lengthy interpolation in the Staðarhólsbók text = Finsén 1879: 415.14 - 416.7.

8.
 201 [454.8 = § 405] oc er þat því
 at eins rétt ef hann vill þar lata
 vera a valt meðan ðen er þið.
 204 oc meta eigi leigo. Sva er þar
 of götur sem aðr var tint. Ef
 hann gerer anan veg þa er
 hann vtlagr iii. mörcom.

9.
 211 Ef maðr varðveitir brú eða scip
 þat er fe er til laget. oc er
 hann utlagr ef hann iner eigi
 214 maldaga. oc a þa soc hverr er
 fars misir. Sa maðr á oc þa soc
 er fe lagðe til. eða hans
 erfinge. oc verðr hin utlagr iii.
 217 mörcom oc gialda tva slic sem
 ferio buar fim. meta þa syslo
 er hann ende eigi. á dómr at
 220 dōma a hendr honom scips
 varðveizlona. oc varþar þa fiðr
 223 bavgs garð ef hann örökiz. Eigi
 scal scip þat onytaz sva af
 fyrningo. at eigi se anat til
 226 fengit aðr ef sa scylde scipeno
 halda er feet varðveitir. Nu
 brotnar scip þat i votnom. eða
 229 veðrom. þa scal hann til fa anat
 scip sem hann ma fyrst. Ef sa
 ræðr fire scipe er hann fecc til
 232 farningar. þa á byrgez sa eigi
 er farðr var. þott scip lestiz. ef
 hann vilde vel. Syniat er þa

8.
 [2r]¹¹ eins rétt ef hann vill þar
 lata a valt vesa meðan ðen es
 þið oc meta eigi leigo. Sua es
 þar of gotur sem aðr vas umb
 tint. En ef hann gerer ananveg
 þa [es hann] vtlagr iii.
 morcom.

9.
 [Ef maþr varþ]veit[er] brv eþa
 scip þat es fe es til laget. oc es
 hann vtlagr ef hann iner eigi
 maldaga oc a þa soc hverr es
 fars misser. Sa maðr a oc þa
 soc es fe lagþe til eþa hans
 erfingi. oc verþr hann utlagr
 .iii. morcom. oc gialda tvav slic
 sem ferioþvar .v. meta þa syslo
 en hann ende eigi. enda a domr
 at dōma a hond honom scips
 varþveizlona. oc varþar þa fiðr
 bavgs garþ ef hann örøcesc.
 Eigi scal scip þat onytasc sva af
 fyrningo at eigi se anat til
 fengit aðr. ef sa scylðe scipeno
 halda es feet varþveiter. Nu
 brotnar scip þat i votnom eða i
 veþrom. þa scal hann tafcþa
 anat scip sem hann ma fyrst. Ef
 sa ræþr fyr scipe [223] es hann
 fecc til farningar þa abyrgesc
 sa eigi es farþr vas. þot scip
 lestesc ef hann vilðe vel. Syniat

8.
 [93.18 = §184] þa er þat þviat
 eins rétt ef á er avalt meðan á
 er þið oc meta eigi leigo. En ef
 mein verðr at götom þeim er
 af göraz þa scal sva bōta sem
 aðr var tint.

9.
 ÷

¹¹ Finsen 1852 (Grgfb) 219: "imellem 2. og 3. Side har været et Mellemrum af 2 eller 4 Blade."

235 fars ef leigo er meteð. þa er
veita scylðe. oc á ferio
238 *maðren¹² at bota þeim er fara
scylde sem bvar .v. virþa ef
hann för auvisla af. oc á hann
241 heimting til leigo. þótt reift se.
Sa a byrgiz scip er hefir. sem
anat lán. Nu er bruar hallð
244 mælt a hendr mane oc scilit
eigi gora. þa scal hann at gora.
sva at hallde firir fyrnsco. en
247 gora sem fyrst ef aen brytr oc
scal sökia sem aðr var tint ef
hann örökiz. Pat ero allt stefno
sacar. oc scal queðia til
250 heimilis bva ix. til fiör bavgs
saca en .v. til utlegða.

10.

253

256

259

262

265

268

[508.4 = § 436] Ber oc savl
eiga menn at eta sem vilia at
osekio. i anars landi. En þeir
verða utlagir .iii. mörcom er til
þes taca at ibrot vilia hafa
olofat. Pat vardar utlegð oc vi.

es þa fars. ef leigo es metet ef
væita scylðe. oc a ferio
maþrenn at bota þeim es fara
scylde sem bvar v. virþa ef
hann fær auvisla af. enda a
hann heimting til leigo þot
ræidd se. Sa a byrgesc scip es
hever sem anat lán. Nv es
brvar hald melt a hond manne
oc scilet eigi gorr. þa scal hann
at gera svat halde fyr fyrnsko.
en gera sem fyrst. ef ðen brytr.
oc scal sökia sem aðr vas tint ef
hann örøkesc. Pat ero alt
stefno sacir oc scal queþia
heimiles bva ix. til fiör bavgs
saca en .v. til vtlegða.

10.

of slotto ok beit

Pat es oc ef maþr viþr a lanðe
mans oc sceþr iorþo þa verþr
hann utlagr .iii. morcom. Nv
sler maþr oc varþar þat slíct.
En ef hann sþrer abravt oc ma
þa sþra til þyþar eþa gortokes.
Sa maþr a a voxt allan a lanðe
sino es a þat. en aprer menn
eigo þar at eta sem vina ber oc
söl. þeir verþa aller vtlagir .iii.
morcom es til þess taca at a
braut vilia hava ölofat. Sa
maþr verþr oc vtlagr .iii.
morcom es hann tecr hvanner.

10.

[93.23 = § 185] Ef maðr viðr
alanðe anars olofat oc sceðr
þar iorð olofat eða slær. þat
varðar iii. marca utlegð. En ef
hann hevir abrott eða neytr
þa a hinn at raða orðe vñ.

[94.15 = § 186] Huerr maðr a
iarðar avoxt isino landi allan.
þat a maðr heimillt at éta i
anars landi ber oc söl. en vtlegð
varðar iii. marca ef hann hevir
abrott olofat. Nu tecr hann
hvaxir oc varðar þat iii. marca

¹² Ed. corr. (Finsen 1879) from мен.

271 avra a verk ef maðr tekr
huanir i anars manz landi. føra
má til þyðar ef iii.a alna scaðe
er gōr eða meire.

274 **11.**
[432.2 = § 400] Eige verðr
maðr utlagr þott fe þat gange
277 iengiar. er yr afrett gengr.
Eige scal maðr æia ienge
280 manz. utlagr verðr hann of þat
ef hann ær. Nu veit hann enge
marc eige. þa scal hann eigi þar
æia er stakgarðr er hia. Oc eigi
283 þar er eigi er sina i.

286 **12.**
[463.12 = § 411] Ef maðr vill
289 breña sino i lande sino. þa scal
hann biðia lofs at. þa men er
næst bua. oc verþr hann þo
292 utlagr iii. mörcom ef eldr renr
i lönd þeirra. oc scal böta
scaða. en fiörbavgs garð varðar
295 ef hann brener scög. eða hús.
þat varþar oc fiör bavgs garð
ef hann bað eigi lofs at. ef
298 eldren renr i anara manna lönd.
en scogang ef þeim verðr
kugildis scaðe at. Þat ero allt
301 stefno sakar. oc scal queðia til
heimilis bva ix. a þingi þess es
304 sottr er til fiör bavgs garðs en
.v. til utlegðar.

oc .vi. aura a verc. Føra ma til
þyðpar. ef .iii. alna scaþe es at
gor.

11.
Eigi scal maþr æia i enge
mans. Nv væt hann enge
marc eigi. þa scal hann eigi
þar æia es stacgarþr es i hia.
oc sva þar es eigi es sina i.
[Eigi ver]þr [224] maþr utlagr
þot þat fe kome i ængiar es yr
af rætt gengr.

12.
Bipia scal maþr lofs þa menn
es næstir bva. ef hann vill sino
breña. oc verþr hann utlagr
.iii. mörcom ef eldr renr i
þeira lönd. oc böta scaða. en
fiörbavgs garþ varþar ef hann
brenner scog eþa hvs. þat
varþar oc fiörbavgs garþ ef
hann baþ eigi lofs at ef eldren
renr i anara manna lönd. en
scoggang ef þeim verþr
kugildes scaþe at. þat ero allt
stefno sacar. oc scal queþia
heimiles bva ix. a þingi þess es
sottr es til fiör bavgs saca en
til vtlegþa.

utlegð. en ef iii. alna ero
verðar þa á eigande at raða
orðe vm.

11.
÷

12.
vm sino breñor

[94.11 = § 186] Nv vill maðr
breña sino fsino landi þa scal
hann biðia lofs þa er næstir
bva oc lavnd eigo við fyrir
utan oc böta þeim þo ef af
geriz. En ef eldr renr ihvs
þeirra manna er eigi hafa lofat
eða lönd eða breña fyrir þeim
scógar þa varðar fiörbavgs
garð.

307

13.

[461.11 = § 408] Ef maðr hefir lönd fleire undir bu sitt. en .i. oc vill hann fara þar i sel yuir anars manz land. oc á hann þar at fara með fe sitt tysuar a sumre. til sels. en því at eins optar ef þar verða misgongor fiar. þa á hann at reka heim smala sin. Hann a fornar götor at fara ef þær ero til. Ef hann fer of enge manz. þa scal hann í toge hafa et lavsa hros. Ef þar ero keldor á göto hans. oc a hann at gera bruar þar yfir. oc vina þav auerc a anars manz lande. Ef maðr fer yuir enge anars. oc hlytr hin af því scaða. þa varþar honom þat vlegð. enda scal hann bóta honom scaða sva sem bvar v. virþa við boc.

310

313

316

319

322

325

328

331

14.

Enge maðr scal bolstað sin lecia i leg. Ef hann getr eigi leigo við. þa scal hann fara til hús þeirra manar er þar [462] bua næstir lande því er þa er ó bygt. oc nefna ser vatta. oc bioða þeim at leiga landit þa er .vii. vicor ero af sumre et siparsta. sva sem bvar v. meta við boc.

334

337

340

13.

of selfarar ok beiter.

Ef maþr hevir lond fleire en .i. vndir bu sitt. oc vill hann fara þar i sel yver anars mans fara með fe sitt .ii. ar a sumre til sels. en þvíat eins offtar ef þa[r] verða misgongar fiar. þa a hann at reka heim smala sin. [2v] Hann a fornar gotor at fara ef þær ero til. En ef hann fer of enge mans þa scal hann i toge hava [et lav]sa hross. Ef þar ero keldor a goto hans oc a hann at gera þar brvar yver oc [vina þa]v auerc a [an]nars [mans] lande af því scaða þa varþar honom þat vlegð virþa við bót.

14.

Enge maþr scal bolstaþ sin ileg uþ þa scal hann fara til huss þeira manna es því es þa es o bygt. oc nefna ser vatta oc bioða þ[eim at] leigavii. vicor ero af [225] sumre et siparsta sva sem bvar .v. meta

13

[91.21 = § 182] Ef maðr hevir lönd fleire vndir bu sitt. en eitt. oc vill hann fara þar isel yfir anars manz land. oc a hann þar at fara tysvar með fe sitt a sumri til sels. oc fra. þvíat eins optar ef misgongor verða fiar. oc a hann [92] þa at reka heim smala sin. Hann a fornar götor at fara ef þær ero til. en ef hann fer ym engi manz þa scal hann itogi hafa et lavsa hros. Ef þar ero keldor agoto hans oc a hann at gera brvár i anars manz lande oc vina þav a verc þar. en ef hann fer yfir engi manz oc hlytr maðr af því scaða. þat varðar honom utlegð. enda scal hann bóta hinom scaða sva sem bvar hans virða við bót.

14.

Þat er mælt. at engi maðr scal lecia bolstað sin ileg. Ef hann getr eigi leigo við þa scal hann fara til hus þeirra manna. er þar bva næstir landi því er þar er obygt oc nefna ser vatta oc bioða þeim at leiga landit þa er .vii. vicor ero af sumre et siðarsta sva sem bvar meta.

- 343 15.
[462.7 = § 409] Ef þeir leiga
landet. þa scolo þeir þar etúa
346 heyiom þeim *er¹³ þar faz
apvi lande. oc halldá þar
husum sva sem a leigo lande.
349 scolo þeir sva at öllu halda
landet sem leigo land. Ef þeir
leiga þat eigi. þa a hann at
352 veria lyrite þeim landet. oc
fara sva með lyrite þeim sem
með stefno. Þat er oc rett at
355 hann vere þeim lyrite at
lögberge. en eigi seckiaz þeir a
beitene aðr þeir fregna lyriten.
358
16.
[429.5 = § 397] Ef maðr recr
361 fe sitt i anars manz land. eða
lætr reka. sva at hann vilde
anars eigin beita. oc verðr af
364 því .v. aura scaðe eða meire oc
varþar þat fiðr bavgs garð.
- 368 [429.9 = § 397] Ef mine er
scapen en sva. þa varþar
utlegð oc bōta auvisla sem
371 buar .v. virða við boc. þes
manz er scapen er gōr.

15.
.....
oc scolo þeir þar ætia heyiom
þeim es þar fasc i því lande oc
halda [þar] husum sva sem a
leigo lande oc scolo þeir sva at
ollu halda landet sem leigo
land. En leiga eigi þa a
hann at veria þeim lyrite
landet oc fara sva m[ep] lyrite
þei[m] m[ep] stefno. þat es
oc rett at hann vere þeim
lyrite at lögberge en eigi
sekiasc þeir abeitene apr þeir
frægna lyriten.

16.
Ef maþr recr fe sitt i anars
[mans] lanð eþa letr reca sva
at hann vilde anars æigin beita.
oc verþr af því v. avra scaþe
eþa meire oc varþar þat fiðr
bavgs garþ.

En ef mine verþr scaþe at en
sva þa varþar vtlegþ oc bōta
auvisla suā sem bvar meta.

15.
Ef þeir leiga landit oc scolo
þeir þar etúa heyiom þeim er
þar fáz a því landi enda scolo
þeir hallda husom sem aleigo
landi. oc scolo þeir at öllu
hallda landeno sem leigo
landi. Ef þeir leiga eigi þa a
hann at veria þeim lyrite
landit oc fara með lyrite þeim
sem með stefno. Þat er oc rétt
at hann vere þeim lyrite at
lögbergi. Eigi sekiar þeir a beit
aðr þeir fregna lyritin.

16.
Ef maðr recr fe sitt i anars
manz land eða lætr reka sva at
hann vill anars eigin beita oc
verþi af því v. avra scaðe. eða
meire oc varðar honom
fiorbavgs garð.

en ef mimi scaðe verðr en sva.
þa varðar utlegð. oc bōta
avvisla sem bvar meta.

13 Ed. corr. (Finsen 1879) from cf.

374

17a.¹⁴

377

[429.15 = § 397] Nu verða misgongor fiar sva at scaðe göriz af þui en mine. verðr sa utlagr .iij. mörcom oc auvisla bōtr er feet á. ef hwi hevur lyrite varet land siftr. En ef eigi er lyrite varet landet. þa varða eigi misgongor fiarens. nema fe gange i acr. eða enge. eða tavður. eða i andvirke. oc varða þat utlegð oc auvisla bōtr. þo at .v. aura scaðe se eða mine. eða meire. ef eigi nemr kugilde. [430] Ef kugildis er vert. þa varpar fiör bavgs garð oc scal stefna heiman. oc queðia til heimilis bva ix. aþinge þes er sotr er.

395

17b.

398

[§ 398] Ef sa maðr er fyr beit verðr recr sva apr fe hins sialfs at kömr i acr eða engiar. eða hann vilde *at¹⁵ i acr gengi feet. eða i enge. eða i andvirke. þa verðr hann utlagr of þat .iij. mörcom oc bōta avvisla. Ef .v. aura scapi verðr at. eða meire. þa varðar fiör bavgs garð oc á

401

404

17.

En ef þar verþa misgongor fiar oc beitesc akr anars mans eþa ænge. oc verþr þo .v. avra scape eþa meire. oc varþar þat vtlegþ oc bōta auvisla sem bvar virþa. ænda varþar sua þot minne se scapen. En ef sa maþr es fyr beit verþr rækr sva afftr fe hins sialfs at komr i acr eþa i enge eþa hann vile at i akr genge feet eþa i ænge. eþa i andvirki. þa þat vtlegþ ok. v. avra scape verþr at eþa meire þa warþar fiör bavgs garþ oc a sa þa soc es

17.

vm misgongor fiar

[112.12 = § 200] Ef misgongor verða fiar oc beitr maðr acr anars eða enge oc varðar þat utlegð þeim er beitr oc bōta avvisla. Ef sa ræðr at reca sva apr fe anars sialfs. at hann recr i akr eða engi sva at hann villde at i akr eða engi gengi. þa varðar þat utlegð vm þat oc bōta avvisla. Ef .v. avra scaðe verðr af fiar rétte þeim eða meire þa varðar fiör bavgs garð oc a sa þa soc er acr eða enge átte eða andvirke ef þar var til rekit.

¹⁴ Both sections 397 and 398 have material that corresponds to AM 315 d, so both passages are given here (17a. and 17b.).

¹⁵ Ed. corr. (Finsen 1879) from a.

407 sa soc er avvísle er gör.

410 **18.** [430.10 = § 398] Ef *ANAR* maðr
gerer þat vis vitande at raði
þes er feet á. oc verþa þeir
413 baþir utlagir oc iafnit varþar
þeim baðom hvart sem scaðe
416 verðr at meire eða mine. Ef
maðr recr bu fe *ANARS* manz.
eða letr reka sva at mals
419 misser. eða hann vilde lata
mals missa. oc varðar þat fiör
bavgs garð. En þa misser bu fe
422 mals. er þat kömr of aptan
heim. er of morgon scylde. eða
þat a morgen er of aptan
425 scylde. Ef maðr setr in bufe
ANARS. eða recr sva hart. eða
særir sva at nyt bregþr við. oc
428 varðar fiör bavgs garð oc a sa
sakar þær er bu fiär nyt á. Ef
maðr verðr sotr of þat at hann
431 hafe rekit bufe *ANARS*. sva at
mals miste. þa a hann at beiða
ser biarg quipar of þat hvart
434 hin munde fina bufe sitt ef
hann vilde. sva at eigi miste
mals. þa versc han söcene. Fiör
437 bavgs söcom ollom þeim er
[431] nu ero talþar. scal
heiman stefna alt til ens þriðia
þings. oc queðia til heimilis
440 bva ix. aþinge þes er sottr er.

18. Ef *ANAR* maþr görer þat viss
vitanðe at raþe þess es feet a
[oc] verþa þeir baþir vtlagir oc
413 iafnit warþar þeim bobom
hvart sem scaþe varþ at meire
eþa mine. Ef maþr recr bvfe
ANARS mans eþa lætr reca svat
416 mals misser
missa. oc warþar þat fiör bavgs
garð. En þa misser bu fe mals
419 es heim of
morgon scylðe eþa þat [226]
422 kömr of morgon
..... [e]s scylðe of [Ef]
maþr setr inn bu fe mans eþa
425 recr sva hart eþ[a]
..... [bregþr] oc warþar
þat fiör bavgs garþ oc a sa
428 maþr sakar þær es bv
..... of þat at hann hafe
reket bu fe *ANARS* sva
431 [m]iss[e] beiþa ser
biarg quipar of þat hvart
434 eigi miste
mals. En ef þat
437 h[ann](?) s[ökine]
(?).....

18. Ef *ANAR* maðr rekr feet i akr
eða engi eða i andvirke manz
vis vitande at raðe sino oc þess
er feet á oc verþa þeir baþir
utlagir oc varðar þeim baðom
iafn micit hvart sem scaðe
verðr meire eða mine. Ef maðr
recr bu fe manz *ANARS* eða lætr
reca sva at mals misir. eða
hann vilde máls lata missa.
þat varðar fiörbavgs garð
þa misir bu fe máls er þat
kömr vm aptan heim er vm
morgen scylde. eða þat vm
morgin [113] er vm aptan
scyllde. Ef maðr setr in bu fe
ANARS eða recr sva hart eða
særir sva at nyt bregðr við oc
varðar þat fiörbavgs garð oc
asa sacir þær er bu fiär nyt a.
Ef sa maðr verðr sótr vm þat
at hann hafe rekit bu fe *ANARS*
sva at máls misse. hann a at
queðia ser biarg quidar vm þat
hvart hin munde fina bu fe sitt
ef hann vilde sva at eigi misti
máls. Ef þat ber quipr at hin
mundi fina eða fina láta ef
hann vilde bu fe sitt sva at eigi
miste máls. þa versc hann
sökine.

443	19.	19.	19.
		of enge.	
446	[463.22 = § 412] Ef maðr a enge i avars manz lande. oc scal hin varða við enge því. en .v.ta dag	E[<i>f</i> maþr a enge i] avars mans lande. oc scal hann varða við enge því en fimta dag	[94.24 = § 187] Ef maðr a engi iavars manz landi oc scal varða við engi því en v.ta dag

BIBLIOGRAPHY

- Foote 1977. "Oral and literary tradition in early Scandinavian law: Aspects of a problem", Peter Foote, *Oral Tradition: Literary Tradition: A Symposium*, Odense, 1977, 47-55.
- Jacoby 1986. *Germanisches Recht und Rechtssprache zwischen Mittelalter und Neuzeit unter besonderer Berücksichtigung des skandinavischen Rechts: Gegenthese zu J. Grimm und zu romantischer Auffassung im 20. Jahrhundert (Lexemdistribution und Lexemverhalten in Textsorten und Dialekten innerhalb historischer Sprachstufen 1)*, Michael Jacoby, New York & Berne & Frankfurt am Main, 1986.
- Naumann 1979. *Sprachstil und Textkonstitution: Untersuchungen zur altnordischen Rechtssprache*, Hans-Peter Naumann, Beiträge zur nordischen Philologie 7, Basel & Stuttgart, 1979.
- Sveinbjörn Rafnsson 1990. "Forn hrossreiðalög og heimildir þeirra: Drög til greiningar réttarheimilda Grágásar", Sveinbjörn Rafnsson, *Saga* 28/1990, 131-148.
- Finsen 1852. *Grágás: Elzta lögbók Íslendinga ... eptir skinnbókinni í bókasafni konungs 1-2* ("GrgIa-b"), ed. Vilhjálmur Finsen, København, 1852.
- Finsen 1879. *Grágás efter det Arnemagnæanske Haandskrift Nr. 334 fol., Staðarhólsbók* ("GrgII"), ed. [V. Finsen], København, 1879.